

Fric Hohvelder
SVETI
EKSPERIMENT

Fritz Hochwalder

DER HEILIGE EXPERIMENT

© Miriam Monique Hochwalder-Popper

Lica

ALFONSO FERNANDEZ, S[ocieta] J[esu], PROVINCIJAL
ROHUS HUNDERTPFUND, S. J., SUPERIOR
VILIAM KLARK, S. J., PROKURATOR
LADISLAUS OROS, S. J.

DON PEDRO DE MIURA
DON ESTEBAN ARAGO
DON MIGEL VILJANO

Španci

LORENCO KVERINI
ANDRE KORNELIS
KARLOS GERVAZONI, biskup Buenos Airesa

HOSE BUSTILJOS
GARSIA KESEDA
ALVARO KATALDE

Zemljoposednici

NAGUAKU
BARIGVA
KANDIA
AKATU

Kacike-Indijanske poglavice

Vreme: U toku jednog dana, 16. jula 1767.

Mesto: U jezuitskom kolegijumu u Buenos Airesu

Scena: U sva tri čina ista. Veliki unutrašnji prostor koji predstavlja istovremeno prijemno odeljenje i većnicu, kao i radni kabinet oca PROVINCIJALA.

PRVI ČIN

S boka levo nekoliko prozora, jedan veliki globus na teškom postolju. Iza njega vrata ka sobi prokuratora. U levom zadnjem uglu gore niz slika koje predstavlja-ju počivše provincijale reda. Levim zidom u dubini prostorije dominira ogromna zemljopisna karta Jezuitske države. U desnom gornjem uglu zemljopisne karte slika Fransiska Havier a kako u podignutim rukama nosi srce u plamenu. Ispod zemljopisne karte mala biblioteka; ispred biblioteke PROVINCIJALOV radni sto. U pozadini desno mali hodnik nalik na lođu koji otvara pogled na deo vrta; vide se vrhovi palmi i stabala maslina. Hodnik vodi u kulisu desno, očigledno ka nekim stepenicama naniže. Uz desni bočni zid na jednom podestu veliki većnički sto i stolice. Na stolu veliko raspeće u drvorezu.

PRVA SCENA

PROVINCIJAL, HUNDERTPFUND, OROS,
kacike KANDIA, NAGUAKU.

HUNDERTPFUND: Pater provincijal – kacike Kandia i Naguaku mole za krštenje i prihvata njihovog plemena u naselje naše države.

KANDIA i NAGUAKU *duboko se klanjaju pred provincijalom.*

PROVINCIJAL: Želite da se krstite?

KANDIA i NAGUAKU: Želimo da se krstimo, prečasni oče.

PROVINCIJAL: Hoćete da se naselite za stalno?

KANDIA i NAGUAKU: Hoćemo da se naselimo za stalno.

PROVINCIAL: Kod nas dolazite dobrovoljno?

KANDIA i NAGUAKU: Dolazimo dobrovoljno, prečasni oče.

PROVINCIJAL: Koliko je veliko vaše pleme?

KANDIA i NAGUAKU: Ima nas sedam hiljada, prečasni oče. Sedam hiljada – svi dolazimo dobrovoljno. Primi nas u Carstvo dobrog boga.

PROVINCIJAL: Svim svojim snagama hoćete da služite Hristu?

KANDIA i NAGUAKU: Svim svojim snagama hoćemo da služimo Hristu.

PROVINCIJAL: Pokorno?

KANDIA i NAGUAKU: Pokorno.

PROVINCIJAL: Hristu za ljubav – u svemu morate slušati naše oce.

KANDIA: U svemu ćemo slušati oce.

PROVINCIJAL: Odrićete li se svakog služenja idolima?

KANDIA: Hoćemo da se molimo samo dobrom bogu Isusu.

PROVINCIJAL: Odrićete li se mnogoženstva?

KANDIA: Dobrom bogu za ljubav odrićemo se mnogoženstva.

PROVINCIJAL: Moraćete raditi na zajedničkim njivama. Dobra koja privredite pripadaju svima – morate se otarasiti svake lične koristi, svake pohlepe.

KANDIA: Pod tvojom vlašću, poštovani oče, našem narodu neće faliti hleba i mesa. Daj nam zapovesti dobrog boga – hoćemo da se povinujemo.

NAGUAKU: Hoćemo da se povinujemo.

PROVINCIJAL *ispred zemljopisne karte*: Ovde smo vam osnovali Carstvo Božije na Parani i Urugvaju. Trideset naselja – sto pedeset hiljada indijanskih hrišćana. Hoćete li, Kandia i Naguaku, da ustupite svojih sedam hiljada Božijem mnoštvu?

KANDIA: Tako kao što smo došli mi, dobrovoljno, nas sedam hiljada – tako će svi Indiosi u ovoj zemlji prići dobrom bogu.

PROVINCIJAL: Milost i ljubav Hristova, našega Gospodina, neka vam uvek bude od pomoći i spasa.

HUNDERTPFUND *daje obojici znak da mogu da idu.*

KANDIA i NAGUAKU *duboko se klanjaju pred* PROVINCIJALOM. *Odlaze.*

DRUGA SCENA

PROVINCIJAL, HUNDERTPFUND, OROS.

PROVINCIJAL: Božja država raste. „Žetva je obilna, ali manjka radnika.“ Nedostaju nam patri. Gde da nađemo pastira za novo stado?

HUNDERTPFUND: Pa dajte novo naselje pateru Rajnegu!

PROVINCIJAL: Tananog muzičara – među još sasvim divlje? Ne, uzeću jednog iskusnog misionara.

HUNDERTPFUND: Toresa – iz San Migela?

PROVINCIJAL: Ne, ne Španca.

HUNDERTPFUND: Ili Eskandona – iz San Havera?

PROVINCIJAL: Premlad je – za jedno još pagansko pleme od sedam hiljada treba nam najiskusniji misionar.

HUNDERTPFUND: Brigniel iz Kandelarije?

PROVINCIJAL: Mislim na Berenta – iz San Tomea.

HUNDERTPFUND: Berent je vezan za stanovništvo San Tomea. On je sad tamo punih dvadeset godina.

PROVINCIJAL: On je naš najiskusniji misionar. On će u novo naselje, još paganskom plemenu Naguakua i Kandije. Hundertpfund, pošaljite glasnika u San Tome! – Patri, podnesite mi sad svoje izveštaj, sedite! – Da li je španska delegacija već u kolegiju?

HUNDERTPFUND: Španci se mole u crkvi Spasitelja. Svakog časa mogu banuti u kolegij. Crna straža će ih

⋮
⋮
⋮

dočekati muzikom.

PROVINCIJAL: Nije li s brodom Španaca stigao koji Jezuit?

HUNDERTPFUND *Orosu*: Jeste li videli da je neki jezuit napustio brod?

OROS: Ne.

PROVINCIJAL: Od generala našeg Reda iz Rima obrečena nam je pomoć. – Hundertpfunde, kako teče istraga protiv nas – u oblastima koje ste Vi proputovali?

HUNDERTPFUND: Dobro. Kleveta Sebastijana Karvalja je suviše trapava. Mi tobože imamo rudnike srebra i zlata, držimo naše Indiose u ropstvu – da, šta sve ne! Lica komesara: dugačka od kiselosti kao lutanje Izraela kroz pustinju – eno ih sad gde sede u jezuitskom Kanaanu – i ne nalaze ništa. Pitajte kapetana Viljana!

PROVINCIJAL: Kapetan Viljano – prilično često ga uvlačite u razgovor, Oros! Upuštate se u njegov način! Vi ste bili vojnik, borili ste se protiv Turaka – u njegovom načinu razmišljanja vi ste ratni drugovi. – Je li on dobar katolik?

HUNDERTPFUND: Ispoveden i pričešćen – tu nema šta da se kaže.

PROVINCIJAL: Držite ga na oku! Njegov iskaz je važan – on je izvestio vizitatora Pedra de Miuru. Upustite se s njim u razgovor u njegovom tonu, popijte i čašicu s njime.

HUNDERTPFUND: Komisije su se uverile u niskost optužbi koje su protiv nas podignute. Rasprava pred vizitatorom doneće nam rehabilitaciju. Konačna presuda doći će kao pod petim Filipom.

PROVINCIJAL: Božija milost podupire naše delo. Bez nje bismo bili bespomoćni. Ipak na mirskom području ne smemo zanemariti ništa što može da podupre naše dobro pravo.

HUNDERTPFUND: Ništa ne zanemarujemo.

PROVINCIJAL: Vreme je. Primite špansku delegaciju, Hunderpfund.

HUNDERTPFUND *ustaje*: Za samo nekoliko sati bićemo opravdani. – Pater Oros ima slutnje i strahovanja – umirite ga, pater provincijal! *Odlazi*.

TREĆA SCENA

PROVINCIJAL, OROS.

OROS: Pater provincijal – trebalo bi da se pravovremeno naoružamo protiv podvala i podmuklosti. Ne sviđaju mi se španski infanteristi koji su, ima već pola godine, zaseli u našim naseljima.

PROVINCIJAL: Španski vojnici ne vode proces protiv nas. Mi očekujemo kraljevog vizitatora – a on je plemić. Ja poznajem don Miuru, njegovo imenovanje za vizitatora izdejstvovali su u Madridu patri našeg Reda.

OROS: Biskupi Buenos Airesa, Tukiman i Asunsion su protiv nas.

PROVINCIJAL: Ti biskupi brane interese svojih ispovedalaca, mi – naših.

OROS: Zemljoposednici nas mrže.

PROVINCIJAL: Zemljoposednici mogu da podmite subalterne; kraljev vizitator je plemić.

OROS: U Portugaliji je Sebastijan Karvaljo pobedio klevatajući našu državu.

PROVINCIJAL: Španija nije Portugalija.

OROS: Naš Red je zabranjen i u Francuskoj. Karvaljovi pamfleti bili su uzroci proterivanja.

PROVINCIJAL: Pravi uzrok leži dublje. Nova filozofija je protiv nas. Msje D'Alamber...

OROS: Mirska država ugrožava našu državu u Paragvaju.

⋮
⋮
⋮

PROVINCIJAL: Ali sveti otac je voli i podržava. Po svoj prilici neće se usuditi da uvrede papu.
BUSTILJOS *dolazi s hodnika.*

ČETVRTA SCENA

PROVINCIJAL, BUSTILJOS, OROS.

BUSTILJOS: Naređujete posluži da kaže da niste tu? Zašto se skrivate?

PROVINCIJAL: Dobro jutro, senjor Bustiljos. – Čemu dugujemo čast?

BUSTILJOS: Nikakva čast! Mi protestujemo, mi katolički trgovci i zemljoposednici!

PROVINCIJAL: Strpite se još jedan čas! Očekuje se kraljev vizitator. Njemu se možete požaliti.

BUSTILJOS: Opet će to biti neki fini vizitator! Znamo mi vas – vi sami određujete svoje sudije. Mi protestujemo! Pod hitno sklanjajte svoje Indiose iz grada! Dok ih zadržavate ovde – zabranite im svaki kontakt s našima!

PROVINCIJAL: Mi smo obavezni da kacike koje su odredile komisije držimo pri ruci u Buenos Airesu. Mi ih najradije uopšte ne bismo imali ovde. Ružan primer – BUSTILJOS: Ružan primer su Vaši Indiosi za naše! Rad trpi. Biće i pobunâ ako Vi to ne obustavite!

PROVINCIJAL: Šta bi trebalo da obustavimo?

BUSTILJOS: Da Vaši Indiosi pričaju kako u Vašoj čarobnoj državi teku med i mleko. Kako bi hrišćanstvo bilo slatko bez goniča robova. I slično.

PROVINCIJAL: Smeta Vam što je to tako!

BUSTILJOS: Znamo mi već *ko* je izabrao te ljude. Vi. Ne komisije! Znamo mi Vas – s dopuštanjem! Ali ne trpimo da se služite takvim metodama kako biste nam oteli naše indioske radnike! Terajte Vašu trgovinu lju-

dima negde drugde, ako već – avaj! – imate kraljevsku privilegiju – ali gledajte da Vaši ljudi nestanu iz Buenos Airesa!

PROVINCIJAL: Daću uputstva da naši ljudi ne smeju napuštati kolegij i zgradu egzercicija. Da niko od Vaših ljudi ne govori s našima. Da li ste zadovoljni?

BUSTILJOS: To bi bila glavna stvar.

PROVINCIJAL: Doviđenja, senjor Bustiljos! *Orosu* Ispratite senjora dole, oče Oros!

BUSTILJOS *Ne miče se*

PROVINCIJAL: Želite li da dodate još nešto?

BUSTILJOS: Ono što bi nam jako trebalo: počistite se iz našeg Paragvaja!

PROVINCIJAL: Doviđenja, senjor!

BUSTILJOS: Vratite se odakle ste došli!

PROVINCIJAL: Ne možete da se zaustavite! Do viđenja!

BUSTILJOS *Već na hodniku, vičući za sobom*: Povucite se u samostan! *Odlazi s Orosom.*

KORNELIS *nahrupi iz vrata levo, odmah zatim pojavljuje se* KLARK.

PETA SCENA

PROVINCIJAL, KORNELIS, KLARK.

KORNELIS: Prokleta bilo! Sit sam svega! Gotovo je! Vraćam se kući!

PROVINCIJAL: Ali, minher Kornelis!

KORNELIS *Klarku*: Ne treba mi Vaš čaj, razumete li?

KLARK *približi se*: Minher Kornelis će ovaj put herbaté kupiti negde drugde. Preko, u San Sakramentu.

KORNELIS: Dabome, tako ću. U San Sakramentu. Šta Vi to hoćete od mene koji na sebe uzimam hiljadu rizika, da bale čaja istaknem na nebu! – Poslednji put: pitam Vas pred provincijalom – pristajete li za hiljadu

dvesto guldena?

KLARK: Ne mogu i ne smem, minher. – Treba nam gvožđa u našim naseljima. Treba nam kreča. Od dobiti od izvoza čaja kupujemo proizvode koji nam nedostaju. To je prosto. – Putujte u San Sakramento i probajte čaj naših konkurenata!

KORNELIS: Oh – znam: vaš čaj je najbolji, najfiniji na celom svetu željeni, nenadmašni jezuitski maté! Prokleta bilo!

KLARK: Tako Vam ovaj put nažalost ne možemo prodati, minher.

ŠESTA SCENA

KORNELIS: Moj šešir, moj štap – da, dole su. Pater provincijal, Vi znate kako ja – kao jeretik! – stojim prema Vašoj državi! Vi znate ko se svuda za Vas zalaže, ko Vas brani od Vaših sopstvenih katolika – ali to tako dalje neće ići. Minheru Kornelisu guli se koža s leđa.

PROVINCIJAL: Dogovorite se. *Klarku* Vi znate da je minher Kornelis naš prijatelj.

KORNELIS: Vi tu, prokuratoro, Vi mi ne biste iskamčili ni jedan jedini gulden – ali zato što je provincijal u razumnom tonu i tako dalje: hiljadu tristo guldena za tovar herbamatéa!

KLARK: Ne ispod hiljadu petsto, minher.

KORNELIS: Hiljadu petsto? Preporučujem se! *Odlazi u hodnik.*

PROVINCIJAL, KLARK.

PROVINCIJAL: Izgubili smo jednog prijatelja. Da li ipak ne bi bilo moguće?

KLARK: Španci nam svoje gvozdene alatke ne daju badava. Moramo računati – inače će nas potkačiti dužnička ekonomija. Uostalom – vratiće se on.

PROVINCIJAL: Minher?

KLARK: Sasvim sigurno će se vratiti.

PROVINCIJAL: Bio je povređen.

KLARK: Samo se pravi. Ja sam od te gospode naučio posao.

KORNELIS *vraća se.*

SEDMA SCENA

PROVINCIJAL, KORNELIS, KLARK.

KORNELIS: Prokleta bilo!... Šešir i štap... nije dole. Ali imao sam – možda ovde! Ne – unutra! Izvinite! *Odlazi u vrata levo.*

KLARK: Tačno zna gde je ostavio šešir i štap. Hoće čaj.

KORNELIS *dolazi sa štapom i šeširom; zastane pred provincijalom:* E pa, vidimo se poslednji put, provincijale.

PROVINCIJAL: Bilo bi mi žao, minher. Dogovorite se s prokuratorom!

KORNELIS: Da se dogovorim – s tim čovekom? *Klarku* Ne zato što bih na svaki način želeo čaj – ali zato što je provincijal stvarno ljubazan i tako dalje: hiljadu četiristo!

KLARK: E pa: zato što ste to Vi, minher – dogovoreno!

KORNELIS *potapše Klarka po ramenima:* Bravo! Vi razumete trgovinu!

KLARK: Daću da se odmah utovare bale, minher. Pođite sa mnom i proverite!

KORNELIS: Učinite to sami – imam poverenja.

KLARK *odlazi.*

OSMA SCENA

PROVINCIJAL, KORNELIS.

KORNELIS: Evo novca! *Broji novac na stolu* Dvesto – tristo – četiristo – petsto...

PROVINCIJAL: Bog Vas sve vreme pratio i čuvao na burnom Severnom moru, minher!

KORNELIS: Hvala, provincijale – šesto – sedamsto – osamsto ...

PROVINCIJAL: Mirno i pravično govorite o nama. Neka bi Vaš sud uzeo maha i u razumu toliko brojnih katoličkih hrišćana!

KORNELIS: Verujte u to. Vi upravo među katolicima imate mnogo neprijatelja – devetsto – hiljadu; a ovde: ostatak. Prebrojte!

PROVINCIJAL: Samo ostavite!

KORNELIS: Ako jednom ustreba da učinim nešto za Vas, provincijale, ako Vam ustreba azil – mi Nizozemci pružamo utočište i jezuitima.

PROVINCIJAL: Vi se šalite.

KORNELIS: Oh – to me žalosti. Pošto ste vi ipak ljudi kakvi ljudi treba da budu: kao celac ste – a sada vas otržu od vašeg dela, baš kad ste u snazi.

PROVINCIJAL: Ah... Vi smatrate naš pad za gotovu stvar?

KORNELIS: Vi ste izgubljeni.

PROVINCIJAL: I Vi znači spadate među one koji našu propast smatraju neizbežnom. – Ali verujte mi: nama se samo bacaju budže pred noge jer koračamo ispred svih. Ipak mi smo nezadrživi. Posle sto pedeset godina priprema Isusova družba u Paragvaju prelazi u napad. *Pokazuje na zemljopisnu kartu* Mladi div se proteže. Gazi preko reka, napreduje kroz divljinu i savanu – dok se i poslednji Indio u ovoj zemlji ne pridobije za

Hrista. – Izvesno, jednom će i naša država pasti. Ali eksperiment je uspeo. On će se ponavljati. U stolecima koja dolaze. Dok najposle u svet ne dođe onaj mir za kojim čovečanstvo čezne..

KORNELIS: Bog čuvao Vas i Vašu državu, provincijale!

PROVINCIJAL: Zdravo i srećno stigli u Roterdam, minher! *Cornelis odlazi.*

PROVINCIJAL *sklanja Kornelisov novac sa stola – odnosi ga u sobu levo.*

Marševska muzika – posle nekog vremena zamirući.

S hodnika desno dolazi DON PEDRO DE MIURA

PROVINCIJAL *sleva*

DEVETA SCENA

PROVINCIJAL, MIURA.

MIURA: Alfonso Fernandez!

PROVINCIJAL: Pedro de Miura! *Zagrlje se.*

MIURA *odstupi korak unazad, formalno*: Pater provincijal!

PROVINCIJAL: Gospodine vizitatore!

MIURA: Imam da Vam isporučim pozdrave od Vašeg vremešnjog oca koji živi u Toledu.

PROVINCIJAL: Hvala.

MIURA: Oba Vaša brata služe u španskoj vojsci.

PROVINCIJAL: Oni su svi odlučeni od mene. – Budite dobrodošli, gospodine vizitatore!

MIURA: Oh – koliko li je godina od Salamanke, pater provincijal?

PROVINCIJAL: Dva su tuceta godina od Salamanke. Izvolite sedeti, gospodine vizitatore!

MIURA *seda*: Čuvam Vas u sećanju kao mladu vatrenu glavu, pater provincijal. A sad – ovde redovnik – ovde diplomat.

⋮

PROVINCIJAL: Vaš plamen nije zgasnuo, don Miura.
MIURA: On gori za Španiju i za kralja.
PROVINCIJAL: Moj plamen gori – za nasleđe Hrista u Paragvaju.
MIURA: Ovlašćen sam da odmah sprovedem uvidaj.
PROVINCIJAL: Odlično! Zahvalan sam Vam.
MIURA: Pritom moram da izdam naredbe koje mi nisu ugodne.
PROVINCIJAL: Imamo razumevanja za to, don Miura.
MIURA: Želim da ispitam pravo i da osudim nepravo, ali naložene su mi preventivne mere.
PROVINCIJAL: Sprovedite ih!
MIURA: Prva zapovest glasi: tokom trajanja procesa vizitator mora da zatvori ceo procesni prostor. – Tokom postupka dakle niko neće napustiti kuću.
PROVINCIJAL: Pokorno prihvatamo vaše zapovesi.
MIURA: Hvala. – Druga zapovest glasi –
KORNELIS *dolazi*

DESETA SCENA

PROVINCIJAL, MIURA, KORNELIS.
KORNELIS: Moram nažalost da molim za gostoljubivost, pater provincijal. Vojnici ovoga gospodina zaposeli su kolegij i svakom uskraćuju prolaz.
PROVINCIJAL: To mi je poznato, minher. *Miuri* To je minher Kornelis iz Roterdama – dozvolite mu prolaz, ja jamčim za njega.
MIURA: Ne smem. To se protivi mojim instrukcijama.
KORNELIS: Vi bez osnova zatvarate građanina slobodne Nizozemske, razumete li?
MIURA: Odgovaraću za to.
PROVINCIJAL: Ali Vi ipak niste zatvoreni, minher?
KORNELIS: Ja sam isto tako zatvoren kao i Vi, pater

provincijal!

PROVINCIJAL: Kao ja?

KORNELIS: Izvesno, kao Vi. Pa kako se osećate – u zatvoru?

PROVINCIJAL *I dalje s osmehom na licu*: Ja – u zatvoru?

KORNELIS: U zatvoru, dabogme. – Pa zar ne vidite da ste vi jezuiti sad zatvoreni.

PROVINCIJAL *Miuri*: Označavate li privremeno zatvaranje kolegija kao zatvor – don Miura?

MIURA *ćuti*

PROVINCIJAL: Ne može nas se ipak zatvoriti bez osnova!

MIURA *ustaje*

PROVINCIJAL: Ili smo mi zaista (*ustaje i on*) takođe zatvoreni?

MIURA *učtivo*: Druga zapovest u svakom slučaju glasi: Tokom trajanja procesa vizitator mora da stavi jezuite u pritvor!

PROVINCIJAL *odstupi nekoliko koraka unazad. Stojeći ispred zemljopisne karte podiže polako ruke, kao štiteći državu.*

Zavesa